

(1) בראשית פרק לה

- (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵּית אֵל וְשָׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנְּרָאָה אֲלֵיךָ בְּבָרְחָה מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אֲחִיךָ:
(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנִּכְרָךְ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם וְהִטְהַרוּ וְהִחְלִיפוּ שְׂמֹלֹתֵיכֶם:
(ג) וַנְּקוּמָה וְנַעֲלֵה בֵּית אֵל וְנַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הָעֵנָה אֲתִי בַיּוֹם צָרְתִי וַיְהִי עִמָּדִי בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי:
(ד) וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֶת כָּל אֱלֹהֵי הַנִּכְרָךְ אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֵת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאֲזָנֵיהֶם וַיִּטְמְנוּ אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֲלֵהָ אֲשֶׁר עִמָּם:

(2) רש"י על בראשית פרק לה פסוק ב

הנכר - שיש בידכם משלל של שכם:

(3) רד"ק על בראשית פרק לה פסוק ב

הסירו את אלהי הנכר, בכסף וזהב שלקחו היו צורות נעשות לשם ע"ז כנזמים וטבעת, ואע"פ שהם לא לקחום לעבדם אלא להתיכם וליהנות בכסף וזהב הנתכים, אעפ"כ לא רצה יעקב אבינו שיהנו בשום דבר שהיה ע"ז וכל זה להרחיק הע"ז מהם, וכן כתב משה רבינו בתורתו אחרי כן ואמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם (דברים ז, כה), ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (שם יג, יח).

(4) רבנו בחיי על בראשית פרק לה פסוק ב

הסירו את אלהי נכר. הם פסילי שכם של כסף וזהב שלקחו במלחמה שהזכיר. ואף על פי שהכל היה מותר בהנאה, לפי שכבר ביטלוהו ועובד גלולים מבטל עבודה זרה בעל כרחו כדאיתא בעבודה זרה (נב ע"ב) סטרו וביטלו, וכיון שנתבטלה הותרה להם, ומה שצוה להסיר אותה מביניהם עשה זה לטהרת הקודש, כדי שיהיו ראויים לעבוד את ה' יתעלה בטהרה ולהקריב לפניו קרבן, כמו שאמר ונקומה ונעלה בית אל, כענין שכתוב (קהלת ד, יז) שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים:

(5) רמב"ן על בראשית פרק לה פסוק ד

והנראה אלי כי בני יעקב לא לקחו עבודה זרה ומשמשיה משכם עד שנתבטלה והותרה להם, שהעכו"ם מבטל עבודה זרה בעל כרחו (שם מג), והנה היא מותרת להם אבל יעקב צוה להסיר אותה לטהרת הקדש שיהיו ראויים לעבוד את השם ולהקריב לפניו קרבן, כאשר צוה להם בטבילה וחלוף הבגדים, והיה די להם בקבורה, ולכן טמן אותם תחת האלה במקום שלא יעבד בו ולא יזרע:

(6) ספר משכיל לדוד על בראשית פרק לה פסוק ב

הנכר שיש בידכם וכו'. קשה דאטו בני יעקב דצדיקים גמורים היו או נשיו עד עכשיו היו נהנים מע"ז ונראה דאותן השבויים ששבו מעיר שכם ביטלום ועי"ז היו מותרים בהנאה דקי"ל נכרי מבטל ע"ז אפילו בעל כרחו אלא דהשתא חש יעקב דדילמא לא מהני אותו הביטול דהא צריך שהגוי המבטלה יהא גדול ובר דעת ויודע בטיב ע"ז ומשמשיה כדאיתא במסכת ע"ז . . . ותו דאפילו בטיילי מאיסי לגבי קדש והיה רוצה להקדש ביותר:

(7) העמק דבר על בראשית פרק לה פסוק ב

ואמר יעקב אשר בתוכם ואל אמר אשר בידכם כמו שכתוב במעשה ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם. באשר שברור היה ליעקב שלא היה ביד בניו ע"ז שלא נתבטלה מקודם. אלא אשר בתוכם. יוכל להיות כי עוד נמצא בקרב השבי שלקחו משכם עבדים ושפחות איזה ע"ז שלא נתבטלה עדיין:

(8) כלי יקר על בראשית פרק לה פסוק ב

הסירו אלהי הנכר אשר בתוכם. הל"ל אשר בידכם, כמ"ש ויתנו אל יעקב כל אלהי הנכר אשר בידם. לפי שכל מעשה קדמה לו המחשבה, והרהור עבירה קודם שיעשה המעשה. ועל כן צוה להם לטהר תחילה חטא ההרהור ואמר הסירו אלהי הנכר אשר בתוכם ממש, כי אמר יעקב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם והיו מהרהרים בע"ג שבידם, והטהרו. כי עי"ז יברא לכם ה' לב טהור.

9) או יאמר על סתם הרהור חטא הבא מצד היצה"ר שנקרא אלהי נכר אשר בתוכם כאמרו רז"ל (שבת קה ע"ב) לא יהיה בכך אל זר (תהלים פא י) איזו אל זר שבתוך גוף האדם הוי אומר זה יצה"ר, ואח"כ הזהירם על תקון חטא המעשה לאמור הסיירו הבגדים הצואים והלבישו אתכם מחלצות, כי מצינו בכל מקום שהמלבוש כנוי אל המעשים כמ"ש (קהלת ט ח) בכל עת יהיו בגדיך לבנים, על זה אמר והחליפו שמלותיכם.

10) ונקומה ונעלה בית אל. כי אין לבא אל שער המלך בלבוש מלולכך בחטא ועון עד אשר יתקנו תחילה חטא ההרהור והמעשה. ויתנו אל יעקב כל אלהי הנכר אשר בידם. כי בזה תקנו חטא המעשה וההרהור כאחד, המעשה כפשוטו בביטול הע"ג אשר בידם, והסרת היצה"ר אל נכר אשר בתוכם ממש רמז ג"כ באמרם אלהי הנכר אשר בידם, כארז"ל (בר"ר לד י) שהרשעים ברשות לבם אבל הצדיקים לבם ברשותם ובידם, וזהו אלהי הנכר אשר בידם הורו שזהו שבתוכם הרי הוא בידם, זהו רמז נכון קרוב לשמוע:

11) הכתב והקבלה על בראשית פרק לה פסוק ב

אלהי הנכר. אין תיבת נכר תאר לאלהים שהרי הוא בא בלשון יחיד, גם תיבת אלהים סמוך אליו ולא יסמך המתואר אל התאר לכן הוא שם דבר דוגמת ובני הנכר (ישעיה נ"ו):

12) רש"ר הירש בראשית פרשת וישלח פרק לה

הנכר. בשום מקום אין אנחנו מוצאים מלה זו עומדת בפני עצמה כדוגמת "נכרי"; תמיד היא סומך אחר נסמך: "בן הנכר", "אלהי הנכר" וכדו'. דומה אפוא שגם הוראתה איננה כשם תואר "הזר", "הנכרי", אלא כשם עצם מופשט: העולם הזר, כולל בין את חוץ לארץ בניגוד לארץ ישראל, ובין את העולם הלא-יהודי ואת התכונה הלא-יהודית בניגוד לעולם היהודי, ובניגוד ליהדות.